

Fylkesmannen
i Nord-Trøndelag

FYLKESMANNEN I
SØR-TRØNDELAG

FYLKESMANNEN I
HEDMARK

Fylkesmannen i Oppland

Satsing på Fjellandbruket

2014 - 2016

Foto: Johan Sandberg, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Fylkesmannen i Oppland

Fylkesmannen i Hedmark

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Innhold

1.0	Innledning	2
2.0	Analyse av dagens situasjon i fjellkommunene.....	3
2.1	Status i Nord-Trøndelag	3
2.2	Status i Sør-Trøndelag	4
2.3	Status i Hedmark	6
2.4	Status i Oppland	8
3.0	Målsetting for Fjellandbrukssatsingen i fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Hedmark og Oppland	11
4.0	Strategier	12
5.0	Disponering av midlene	13
6.0	Tiltak i de ulike fylkene	14
6.1	Nord-Trøndelag.....	14
6.2	Sør-Trøndelag.....	15
6.3	Hedmark.....	15
6.4	Oppland	17
7.0	Forsknings- og utviklingstiltak	17
8.0	Administrering/forvaltning av midlene	18
9.0	Vedlegg	19
9.1	Kommuner i fjellsatsingen	19
9.2	Verdiskaping i fjellkommunene	20
9.3	Dyrehold	21
9.4	Sysselsetting i fjellkommunene	21

1.0 Innledning

I jordbruksoppgjøret 2013 ble det bevilget 6 mill. kr årlig over tre år fra 2014 til en satsing på fjellandbruk. Satsingen er avgrenset til to samarbeidsprosjekter som inkluderer seks fylker i fjellområdene, hvorav 4 mill. kr. fordeles til fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kr. fordeles til fylkene Buskerud og Telemark. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har det koordinerende ansvaret for dette samarbeidsprosjektet.

I oppdragsbrevet fra Landbruks og Matdepartementet datert 4.7.2013 står det følgende: «Målet for satsingen er å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer.

Det er definert hvilke kommuner som kommer innenfor satsingen på fjellandbruk. Det er imidlertid åpnet for å ta inn flere kommuner om vi finner det formålstjenlig. I Oppland er 17 kommuner med, i Hedmark er det 8, i Sør-Trøndelag er det 5 og i Nord-Trøndelag i utgangspunktet 3, men her har man i tillegg valgt å ta med Namsskogan kommune. Dermed omfatter ordningen totalt 34 kommuner i våre fylker. For komplett liste, se vedlegg.

Satsingen er en oppfølging av Meld. St. 9 (2011-2012) Velkommen til bords, hvor betydningen av å utnytte og videreutvikle regionale fortrinn og spesielle kvaliteter knyttet til landbruket i fjellområdene er framhevet som et ledd i en områderettet innsats, sammen med arktisk landbruk. I samband med behandlingen av statsbudsjettet 2013, understreket også næringskomiteen at det er viktig å se nærmere på hvordan potensialet i fjellområdene kan utnyttes bedre, og eventuelt konkretiseres i samspill med andre næringer.»

Hvert enkelt embete har hatt ansvar for å forankre dette i sitt eget fylke og bringe synspunkter og kunnskap inn i dette arbeidet. Fylkesmennene har i fellesskap blitt enig om den overordna innretningen med bakgrunn i situasjonen i eget fylke.

Foto: Anders Mona, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

2.0 Analyse av dagens situasjon i fjellkommunene

2.1 Status i Nord-Trøndelag

I Nord-Trøndelag er fire kommuner definert som fjellkommuner, Namsskogan, Røyrvik og Liene i Indre Namdal nord i fylket og Meråker i sørøst, grensende mot Selbu og Tydal i Sør-Trøndelag.

Tabell: Arealfordelingen på de ulike vekstgruppene i fjellkommunene:

Kommune	Grovfôr	Korn	Potet	Sum	% grovfôr
Meråker	8 388	869	147	9 404	89,2
Lierne	14 074			14 074	100,0
Røyrvik	4 010			4 010	100,0
Namsskogan	7 392			7 392	100,0
Sum fjellkommuner	33 864	869	147	34 880	97,1
Kilde: SLF, tall pr. 31.07.2013					

I de fire kommunene var det 170 foretak som søkte om produksjonstilskudd i 2012. Dette var en nedgang med 69 foretak siden 2002. Dette tilsvarer en nedgang på 28,9 %. Nedgangen i fylket sett under ett er på 22,5 %, fra 4 366 foretak til 3 382.

Produksjonen i kommunene er grovfôrbasert melk og kjøttproduksjon. I Indre Namdalskommunene er grovfôrproduksjon eneste planteproduksjon. I Meråker utgjør grovfôrproduksjonen nesten 90 % av planteproduksjonen, korn 9 % og potet 2 %.

Husdyrproduksjonen i fjellandbrukskommunene er i hovedsak melkeproduksjon (71 %) av verdiskapinga.

Kommunene i Indre Namdal har store beiteressurser i fjell og utmark. Beitenæringa er imidlertid sterkt redusert i løpet av et tiår grunnet store problem med rovdyr. Fra 1999 til 2010 er antall vinterfôra sau redusert med 25.000 samlet i de tre kommunene. Med et lammetall på 2 betyr dette at det er forsvunnet 75 000 beitedyr fra utmarka på grunn av en vanskelig rovdyrsituasjon.

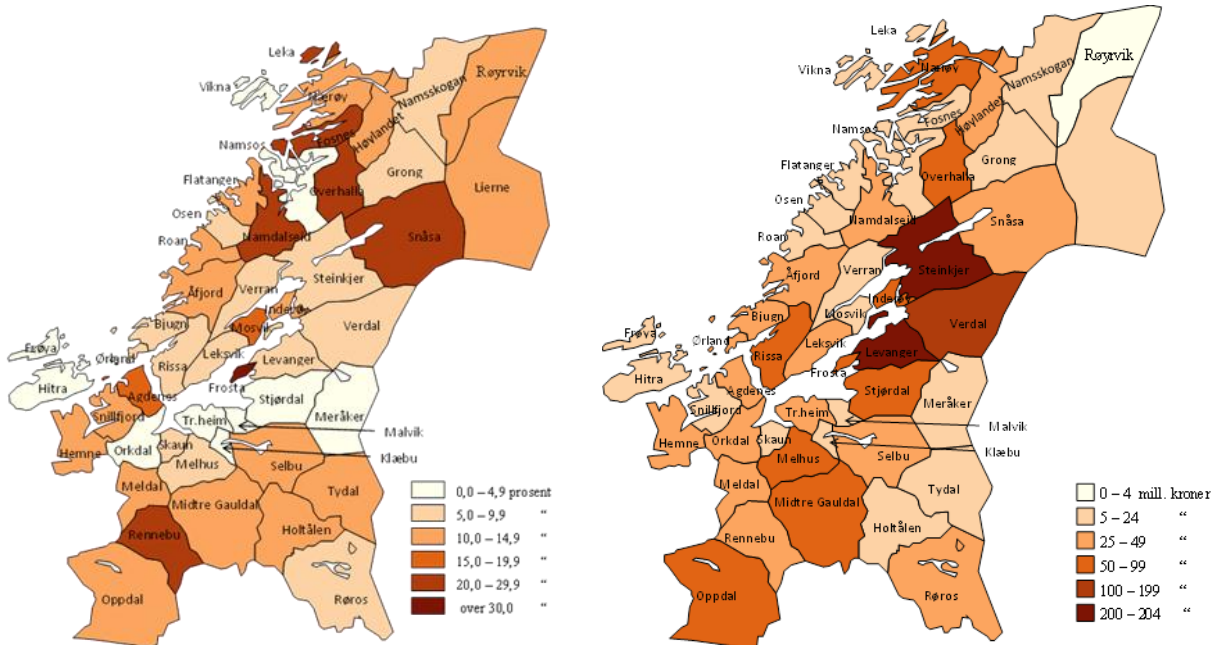
Tabell: Viktigste husdyrproduksjonen i de 4 kommunene basert på tall fra 2012

	Antall foretak	Antall dyr	Gj.sn. størrelse	Andel av verdiskaping innen jordbruk i kommunene
Mjølkekyr	40	886	22	71,2 %
Ammekyr	18	219	12	6,3 %
Søyer	39	3 203	82	18,2 %
Slakta lam	36	3 264	91	
Kilde: Slf produksjonstilskudd 2012 og Nilf notat 2013/4				

I Indre Namdalskommunene er jordbruket viktig for sysselsettinga. I Lierne og Røyrvik er mellom 10 og 15 % sysselsatt i jordbruket, i Namsskogan knappe 10 %. I Meråker har jordbruket minst å si for verdiskapinga i kommunen noe som kan skyldes at mange pendler til Stjørdal.

Med relativt liten befolkning i fjellkommunene så blir verdiskapinga i kroner selvsagt mye mindre i disse enn i de folketette sentrale kommunene på Innherred.

Kartet til venstre nedenfor, viser andelen sysselsatte i jordbruket i Trøndelag pr 2010, mens kartet til høyre viser verdiskapingen (nettoprodukt¹) i jordbruket i Trøndelag pr 2010.

Kilde: Nilf, rapport 2013-4.

Fjellområdene har de siste tiåra fått stadig økte utfordringer med rovdyr noe som har gjort at motivasjonen for investeringer har vært liten og at mange bønder har slutta. Areal har gått ut av drift eller blitt svært ekstensivt drevet. Landbruket har vært og er fortsatt viktig i verdiskapinga i områda, men det tåles ikke særlig større reduksjon før fagmiljøet blir for lite. Med tanke på målet om økt matproduksjon bør arealene drives og drives så godt som mulig.

2.2 Status i Sør-Trøndelag

Fem fjellkommuner som geografisk er fordelt på to områder med Tydal, Røros og Holtålen knyttet til Rørosregionen og Rennebu og Oppdal lengst sør i fylket. Landbruket i de to områdene har forskjellig utgangspunkt noe statusen her viser.

Produksjonene i de fem kommunene er i hovedsak grovfôrbasert med melk som viktigste næring, men også sau som meget betydelig.

¹ Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) sin definisjon. Nettoprodukt inkluderer tilskudd men er fratrasket avskrivninger.

Arealfordelingen på de ulike vekstgruppene i fjellkommunene:

Kommune	Grovfôr	Korn	Potet	Sum	% grovfôr
Oppdal	72 325	937	919	74 181	97,5
Rennebu	35 866	1675	0	37 541	95,5
Holtålen	15 649		2	15 651	100,0
Rørøros	23 541			23 541	100,0
Tydal	8 122		2	8 124	100,0
Sum fjellkommuner	155 503	2 612	923	159 038	97,8
Kilde: Slf, produksjonstilskudd					

Oppdal er den kommunen i Sør-Trøndelag med størst jordbruksareal ca 74 180 dekar hvorav det meste brukes til grovfôr. Oppdal har ca 10 % av fylkets dyrkaareal. I de fem fjellkommunene brukes 98 % av arealet til grovfôr, mot 77 % i fylket som helhet. Dette er naturlig ut fra de naturgitte forutsetningene. Det gir seg også utslag i husdyrholdet og verdiskapingen fra jordbruket som vist i tabellene under. I de fem kommunene står melkeproduksjon for 62,6 % av verdiskapingen, mens sau står for hele 30,7 %. Fordelingen av verdiskaping mellom de to områdene Oppdal, Rennebu i sør og de tre kommunene i Rørørosregionen viser at nesten 71 % av verdiskapingen skjer i Oppdal og Rennebu. Dette illustrerer den relativt store volumproduksjonen man finner i disse to kommunene. I fylket er det kun Midtre-Gauldal kommune som har større verdiskaping enn Oppdal. Omtrent 21,6 % av verdiskapinga i sørtrøndersk jordbruk kommer fra fjellandbruket. Se også kart under punkt 2.1.

Tabell: Viktigste husdyrproduksjonene i de 5 kommunene basert på tall fra 2012

	Antall foretak	Antall dyr	Gj.sn. størrelse	Andel av verdiskaping innen jordbruk i kommunene
Mjølkekyr	203	4 432	21,8	62,6 %
Ammekyr	65	782	12	3,3 %
Søyer	264	28 413	107,6	30,7 %
Slakta lam	259	35 058	135,4	
Kilde: Slf produksjonstilskudd 2012 og Nilf notat 2013/4				

I Holtålen, Rørøros og Tydal var omtrent 6,7 % sysselsatt innenfor landbruk i 2012 (SSB). I Oppdal og Rennebu var tilsvarende tall 13,6 %. I hele Sør-Trøndelag var ca 2,3 % sysselsatt innen landbruk. De fem fjellkommunene i Sør-Trøndelag hadde 25,7 % av alle sysselsatte innenfor jordbruk i Sør-Trøndelag og 10 % av de sysselsatte innenfor skogbruk i Sør-Trøndelag. Rennebu er en av landets mest landbruksavhengige kommuner med hele 23,7 % av de sysselsatte innenfor landbruk. Se også kart over sysselsettingen under pkt 2.1, samt vedlegg.

Vår konklusjon er at vi har et meget oppegående landbruksmiljø i kommunene Oppdal og Rennebu, mens miljøet er mye mer sårbart i de tre andre kommunene. Det viser også etterspørselen etter investeringsvirkemidler i Oppdal og Rennebu. I Oppdal og Rennebu kan man fremover se en større utfordring knyttet til rekruttering for fortsatt å opprettholde den store volumproduksjonen. Volum vil trolig også fremover være den viktigste produksjonen, men også her har vi lokalmatprodusenter. Som eksempel kan nevnes produsenter i Rennebu som er medlemmer i Rørøsmat.

Det spesielle for kommunene Rørøros og Tydal er at man har kommet lenger på utviklingen av lokal matproduksjon. Det har vært mye fokus på lokalmat i disse

kommunene over en lengre periode. Man har lyktes godt i utviklingen av Rørosmat som et merkenavn og sammenslutning for salg og distribusjon. Også Rørosmeieriet har lyktes bra med merkevarebygging og har behov for mer økologisk melk fra fjellregionen til sine beskyttede produkter. Dette er unikt for fjellregionen som også innbefatter kommuner i Hedmark. I dette området er det naturlig å se Hedmark og Sør-Trøndelag i sammenheng, både med tanke på utvikling innen småskala mat og volumproduksjon.

2.3 Status i Hedmark

I Hedmark er det definert 8 kommuner innenfor satsingen på fjellandbruk: Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Rendalen, Stor-Elvdal og Engerdal.

Tabell: Arealfordelingen på de ulike vekstgruppene i fjellkommunene i Hedmark:

Kommune	Grovfôr	Korn	Potet	Sum	% grovfôr
Os	32 667	0	3	32 670	100
Tolga	33 606	327	1	33 934	99
Tynset	58 747	718	1 474	60 939	96
Alvdal	28 541	1 173	603	30 317	94
Folldal	26 039	0	1	26 040	100
Engerdal	9 426	0	0	9 426	100
Rendalen	17 142	2 695	757	20 594	83
Stor-Elvdal	14 664	3 241	818	18 723	78
Sum fjellkommuner	220 832	8 154	3 657	232 643	95

Kilde: SLF, tall pr. 31.07.2013

Som det fremgår av tabellen ser en at grovfôrarealer er den desidert mest dominerende vekstgruppen i fjellkommunene. I de nordligste kommunene utgjør grovfôrarealer så godt som 100 %. Kornarealer utgjør en viss andel i kommunene Rendalen og Stor-Elvdal. Vi har potetarealer av en viss størrelse i kommunene Tynset, Alvdal, Rendalen og Stor-Elvdal.

Grovfôrarealene er tett koblet opp mot husdyrproduksjoner, dvs. produksjon av melk og kjøtt.

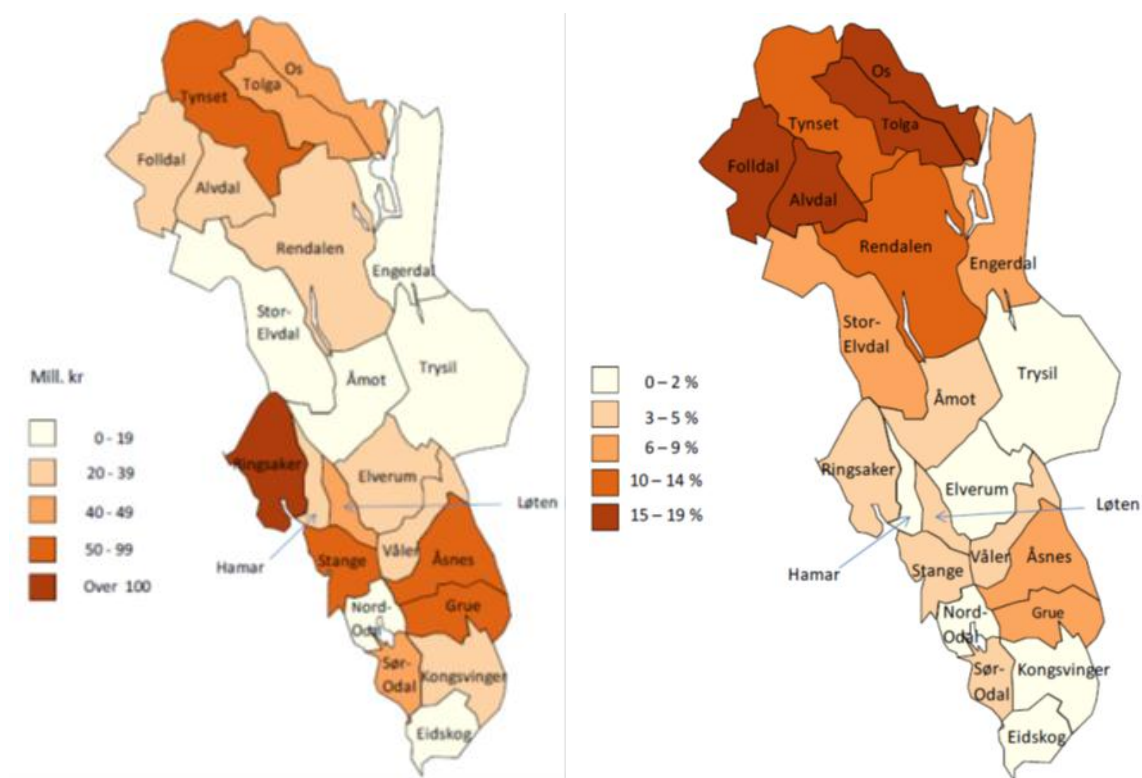
Tabell: Antall storfe og sau i fjellkommunene i Hedmark, og andel av verdiskapingen innen jordbruk.

	Antall foretak	Antall dyr	Gj.sn. størrelse	Andel av verdiskaping innen jordbruk i kommunene
Mjølkekyr	369	7 742	21	71,5 %
Ammekyr	119	2 286	19,2	3,3 %
Søyer	357	28 295	79,3	15,2 %
Slakta lam	351	34 371	97,9	

Kilde: Slf produksjonstilskudd 2012 og Nilf notat 2012/2

Her ser vi den store betydningen melkeproduksjon har for fjellkommunene. I vedlegg finnes en fordeling av dyr mellom kommuner.

Kartet til venstre under viser netto verdiskaping jordbruk pr kommune i Hedmark i 2010. Kartet til høyre viser andelen sysselsetting i tilknytning til jordbruket pr kommune. Vi ser vi at fjellkommunene er meget landbruksavhengig i forhold til sysselsetting, og at verdiskapingen innenfor jordbruket er stor i fjellkommunene i Hedmark.

Kilde: NILF-rapport 2012-2

En har en noe ulik situasjon og utfordringer for jordbruket i fjellkommunene i Hedmark. Jordbruket i kommunene Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal og deler av Rendalen har et relativt sterkt og «solid» produksjonsmiljø innenfor melk- og kjøttproduksjon på storfe og sau. Disse produksjonene er i vekst og preget av nyinvesteringer, sterkt fagmiljø og etterspørsel etter arealer og grovfôr.

Det tradisjonelle jordbruket i kommunene Engerdal og deler av Rendalen og Stor-Elvdal er mer sårbart. Her ser vi liten investeringslyst, redusert volumproduksjon og færre aktive brukere.

Ut fra denne situasjonen vil våre satsinger innen «Fjellandbruket», dvs. prioritering av strategier, bruk av virkemidler og iverksetting av tiltak være forskjellig i de ulike områdene i våre fjellkommuner.

Status – oppsummering

- Fjellkommunenes jordbruksareal er hovedsakelig grovfôrarealer
- Melkeproduksjon er den viktigste produksjonen sett i forhold til verdiskaping og sysselsetting i fjellkommunene
- Kjøttproduksjon på sau og storfe er en svært viktig bidragsyter til verdiskaping og sysselsetting i fjellkommunene
- Sysselsettingen i jordbruket utgjør en stor andel av total sysselsetting i fjellkommunene

- Relativt stor variasjon mellom kommunene når det gjelder landbrukets betydning og utviklingstrekk.

Hovedutfordringer for landbruket i fjellkommunene i Hedmark

- Opprettholde og mulig øke melkeproduksjonen
- Øke kjøttproduksjon på storfe og sau
- Bedre lønnsomheten i grovfôrproduksjonene (bedre «management»)
- Øke tilgangen på grovfôrenheter (økte arealer, økt produksjon, utmark)
- Bedre arrondering på arealene (små stykker, stor andel leiejord)
- Stort investeringsbehov
- I enkelte kommuner er det behov for spesielle satsinger innen melk – og kjøttproduksjon gjennom bl.a. nyetableringer og utvidelser

2.4 Status i Oppland

Oppland har 17 fjellkommuner som er geografisk fordelt hovedsakelig på de to områdene *Valdres* og *Gudbrandsdalen*. Landbruket i de to områdene har noe forskjellig utgangspunkt, noen hovedtrekk er skissert her:

- Valdres:
 - 6 kommuner
 - Organisering av bygdeutvikling i Valdres Natur og kulturpark (offentlige og private aktører sammen) og egen forvaltning av BU-midler
 - Næringsutvikling med mye vekt på videreforedling, bygdenæringer
 - Norges viktigste stølsområde – stølssatsing med turisme, ysting etc.
 - Relativt små gardsbruk – få samdrifter
- Gudbrandsdalen
 - 11 kommuner
 - De 6 norddalskommunene organisert med eget BU-styre og lokal forvaltning av BU-midler
 - Store på primærproduksjonen (nesten 4 ganger større verdiskaping i jordbruket enn Valdres)
 - Mange samdrifter – større bruksenheter
 - Mye verna areal, nasjonalparker
 - Fokus på bruk og vern

Produksjonene i begge regionene er i hovedsak grovfôrbasert med melkeku som viktigste næring, men også sau har en viss betydning ikke minst i Midt-Gudbrandsdal og slaktegris/avlsvin i flere deler av Gudbrandsdalen.

Grovfôr utgjør 99 % av arealet i Valdres, 95 % i Nord-Gudbrandsdal, og 94 % av arealet både i Midt-Gudbrandsdal og Lillehammerregionen. I tillegg dyrkes det potet på 1 % av arealet i Nord-Gudbrandsdal. Det dyrkes korn på 1 % av arealet i Valdres, 4 % av arealet Nord-Gudbrandsdal og 6 % av arealet både i Midt-Gudbrandsdal og Lillehammerregionen.

Arealfordeling						
	Kommune	Grovfôr	Korn	Potet	Sum	% grovfôr
Nord G.b.dal	Dovre	27 046	454	5	27 505	98,3
	Lesja	42 298	0	35	42 333	99,9
	Skjåk	21 976	1178	204	23 358	94,1
	Lom	22 315	290	14	22 619	98,7
	Vågå	37 776	331	730	38 837	97,3
	Sel	28 825	5 114	325	34 264	84,1
Midt G.b.dal	Nord-Fron	40 588	2414	1	43 003	94,4
	Sør-Fron	32 332	3 578	8	35 918	90,0
	Ringebu	44 408	1 559	43	46 010	96,5
	Øyer	30 495	1 067	14	31 576	96,6
	Gausdal	64 217	2 166	3	66 386	96,7
Valdres	Sør-Aurdal	20 667	791	10	21 468	96,3
	Etnedal	15 929	0	0	15 929	100,0
	Nord-Aurdal	36 222	307	7	36 536	99,1
	Vestre Slidre	28 045	542	9	28 596	98,1
	Øystre Slidre	26 042	340	50	26 432	98,5
	Vang	18 907	8	0	18 915	100,0
	Sum fjellkommuner	538 088	20 139	1 458	559 685	96,1
Kilde: SLF, tall pr. 31.07.2013						

I de 17 fjellkommunene i Oppland var det 3 039 foretak som søkte om produksjonstilskudd i 2012. Dette er en nedgang på 751 foretak siden 2002, noe som tilsvarer en nedgang på 19,8 %. Nedgangen i fylket sett under ett er på 20,1 % fra 6 168 foretak til 4 929 i løpet av denne 10 års perioden.

Tabell: Viktigste husdyrproduksjonene i de 17 kommunene basert på tall fra 31.7.2012

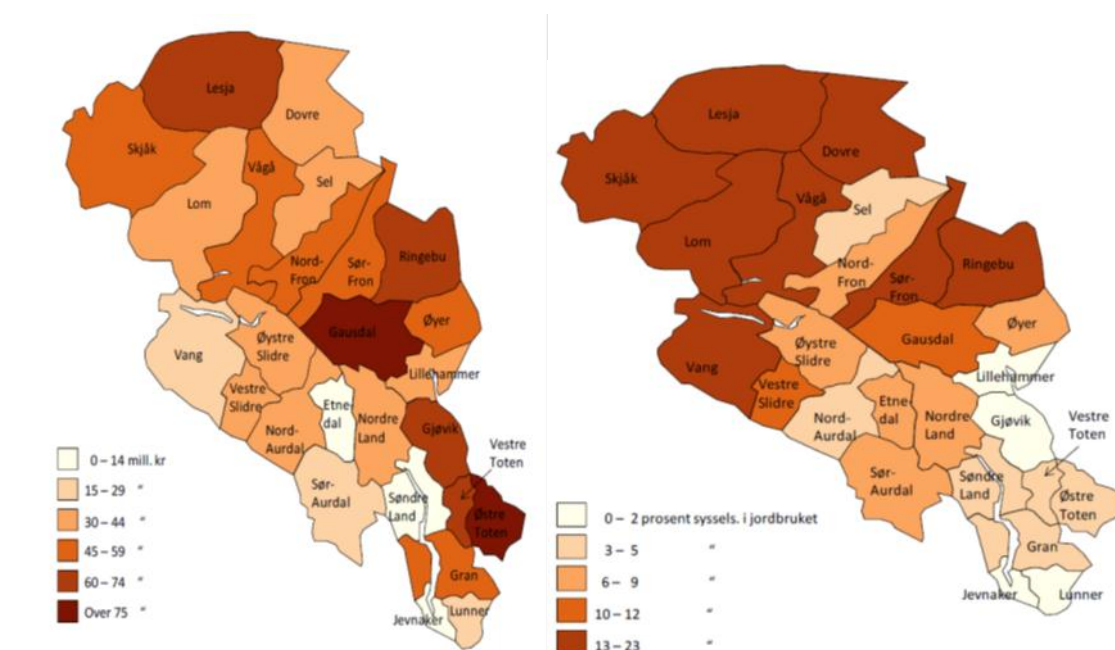
		Antall foretak	Antall dyr	Gj.sn. størrelse	Andel av verdiskaping innen jordbruk i kommunene
Nord Gudbrandsdal	Mjølkekyr	368	8 463	23	71,2 %
	Ammekyr	113	1 565	14	4,7 %
	Søyer	327	22 138	68	11,3 %
	Slakta lam	317	29 082	92	
	Melkegeiter	12	1 150	96	2,1 %
	Slaktegris	44	16 531	376	8,7 %*
Midt Gudbrandsdal	Mjølkekyr	178	4 050	23	61,9 %
	Ammekyr	97	1 629	17	8,3 %
	Søyer	245	19 063	78	18,5 %
	Slakta lam	243	26 124	108	
	Melkegeiter	8	1 000	125	2,6 %
	Slaktegris	26	17 893	688	6,3 %*
Øyer og Gausdal	Mjølkekyr	153	3 633	24	65,5 %
	Ammekyr	95	1 704	18	12,1 %
	Søyer	118	9 485	80	10,2 %
	Slakta lam	112	12 546	106	
	Slaktegris	33	23 757	720	11,5 %*

Valdres	Mjølkekyr	300	4 755	16	76,9 %
	Ammekyr	89	1 046	12	4,8 %
	Søyer	225	13 164	59	12,6 %
	Slakta lam	215	15 467	72	
	Melkegeiter	18	1 655	92	4,5 %
*I kombinasjon med korn					
Kilde: Slf produksjonstilskudd 2012 og Nilf notat 2012/1					

En merker seg at strukturen i husdyrproduksjonene er nokså forskjellig i Valdres og Gudbrandsdalen. En gjennomsnitts melkekubesetning i Valdres er på 16 kyr mens den er 23-24 kyr i Gudbrandsdalen. Og en gjennomsnitts sauebesetning er på 59 søyer i Valdres mens den er på 70 -80 søyer i Gudbrandsdalen.

Verdiskapingen i jordbruket er beregnet i rapport (NILF 2012-1) for 2010, se også vedlegg. Verdiskapinga i fjellandbruket i Oppland utgjør hele 63,4 % av verdiskapinga i hele fylkets jordbruk. Gudbrandsdalsområdet utgjør alene ca 50 % mens Valdres utgjør 13,4 % av jordbruket i fylket. *Jordbruket i Gudbrandsdalen utgjør i verdiskaping altså omtrent 4 ganger så mye som i Valdres.*

I kartet til venstre er netto verdiskaping i jordbruket i Oppland i 2010 vist mens kartet til høyre viser andelen sysselsatte i jordbruket i Oppland.

Kilde: Nilf, rapport 2012-1

I Oppland som helhet utgjorde sysselsetting i landbruket i 2012 5,9 % av total sysselsetting i følge SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted. Lesja i Nord-Gudbrandsdal utmerker seg som den mest landbruksavhengige kommunen med hele 22,1 % av de totalt sysselsatte engasjert i landbruket. I alle fjellkommunene med unntak av Nord-Fron, Sel, Øyer, Nord-Aurdal og Øystre Slidre hadde landbruket mer enn 10 % av totalt antall sysselsatte.

Vi kan konkludere med at vi har et sterkt og robust jordbruk i Gudbrandsdalen mens miljøet er noe mer sårbart i Valdres-kommunene. Også rapporten fra arbeidsgruppen som så på distrikts-virkemidlene i jordbruket («Tydeligere distriktsprofil» 2013) konkluderte med at Valdres kom en god del dårligere ut samlet sett enn Gudbrandsdalen da en så på utviklingen for 6 indikatorer for de siste ti årene. Indikatorene var utviklingen i arbeidsforbruk, fulldyrka areal, produksjonene melk, sauekjøtt og storfekjøtt, samt rekruttering.

Foto: Johan Sandberg, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

3.0 Målsetting for Fjellandbrukssatsingen i fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Hedmark og Oppland

I oppdragsbrevet fra Landbruks og Matdepartementet datert 4.7.2013 står det følgende: «Målet for satsingen er å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Satsingen er en oppfølging av Meld. St. 9 (2011-2012) Velkommen til bords, hvor betydningen av å utnytte og videreutvikle regionale fortrinn og spesielle kvaliteter knyttet til landbruket i fjellområdene er framhevet som et ledd i en områderettet innsats, sammen med arktisk landbruk. I samband med behandlingen av statsbudsjettet 2013, understreket også næringskomiteen at det er viktig å se nærmere på hvordan potensialet i fjellområdene kan utnyttes bedre, og eventuelt konkretiseres i samspill med andre næringer.»

Landbrukets produksjoner i fjellkommunene er i all hovedsak basert på grovfôrproduksjon. Det vil si melkeproduksjon samt kjøttproduksjon på storfe og sau. Det er i disse produksjonene den store verdiskapingen og sysselsettingen har sitt fundament. Volumproduksjonene innen melk og kjøtt er også grunnlaget for videreforedling. Disse er en avgjørende basis for etablering av bygdenæringer og den mulighet vi har for økt verdiskaping og sysselsetting på dette området. På dette grunnlag vil vårt hovedfokus i satsingene i fjellandbruket være å styrke melk- og kjøttproduksjonene basert på grovfôr.

I enkelte kommuner/områder har vi i tillegg en noe omfattende småskalaproduksjon av mat, og vi har også etablert sammenslutninger for produsentene, som for eksempel Rørosmat AS. Gjennom videreforedling og utvikling av spesialiteter er det mulig å hente ut noe merverdi av råvarene fra melk- og kjøttproduksjonene.

I forhold til småskalaproduksjonen er en stabil og oppegående volumproduksjon en viktig forutsetning og helt grunnleggende.

Vårt hovedmål er:

- 1. Økt volumproduksjon av melk og kjøtt basert på grovfôr.**
- 2. Lønnsomme og robuste bedrifter innen melk- og kjøttproduksjon.**
- 3. Klimatilpasset og bærekraftige produksjoner.**

4.0 Strategier

Statusdelen viser at det er ulikheter mellom fylkene i forhold til status for landbruket, utfordringer, målsettinger m.m. Dette innebærer at det vil være ulike satsinger og prioriteringer i de ulike fylkene.

Det vil imidlertid også være felles utfordringer og målsettinger det vil være naturlig å samarbeide om, bl.a. gjennom felles satsinger, prosjekter tiltak m.m.

Vår gjennomgående strategi for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene er en satsing på å styrke og videreutvikle de grovfôrbaserte produksjonene. Dette er en fellesnevner for alle områdene. De naturgitte forutsetningene ligger best til rette for denne typen produksjoner, både med tanke på utnytting av fulldyrket arealer, innmarksbeiter og ikke minst utnyttelse av beiteressursene i utmarka.

Verdiskapingsanalyser viser at store verdier skapes av landbruket sine produksjoner basert på grovfôr i fjellkommunene. De største verdiene skapes i melkeproduksjon, men produksjon av kjøtt på storfe og sau er av svært stor betydning for landbruket i fjellkommunene.

Vår relativt tydelige satsing mot «volumproduksjon» innen melk- og kjøttproduksjonene basert på grovfôr er bevisst. Dette med basis i at volumproduksjonen må ligge i bunnen. Det er her den store verdiskapningen skjer. Dette gir grunnlag for mange robuste driftsenheter, mange brukere, god infrastruktur, godt og variert fagmiljø, grunnlag for optimisme osv. Denne basisen vil gi oss et bedre grunnlag for å satse på økt videreforedling (ta ut merverdi) av noe av råvarene. Dette vil også gi grunnlag for økt satsing på reiseliv, bygdenæringer, utmarksnæringer osv.

I enkelte områder, kommuner o.l. ser vi at den bærende volumproduksjonen er sårbar som følge av små miljøer, redusert aktivitet, lite nyinvesteringer osv. Mens det i andre områder er en mer robust volumproduksjon preget av nyinvesteringer, nysatsinger og optimisme.

Satsingene innen fjellandbruket slik vi ser det, må innrettes noe ulikt i de ulike områdene.

Landbruket i fjellområdene har spesielle utfordringer. Arealene er i det alt vesentligste grovfôrarealer og melk- og kjøttproduksjoner basert på grovfôr er

derfor helt essensielt. I de fleste områdene ligger det ikke til rette for alternative landbruksproduksjoner. Produksjonsvilkårene er ellers preget av at vi har mange og relativt små driftsenheter, stor andel leiejord, relativt kort vekstsesong og utfordringer knyttet til klima.

Våre satsinger innen fjellandbruket vil ta spesielt tak i disse utfordringene. Produksjonsvilkårene i fjellområdene legger imidlertid også grunnlag for kvalitetsproduksjon av råvarer, noe som vil være sterke fortrinn for fjellandbruket.

I hovedsak kan den generelle kunnskapen om landbruk nyttes også i fjellandbruket. Men det vil være behov for spesielle tiltak, forskning og utvikling knyttet til de utfordringene vi ser fjellandbruket har.

Fylkesmannsembetene ser det som aktuelt å initiere og støtte noen større fellesprosjekter (forsknings- og utviklingsprosjekter) rettet mot felles utfordringer for fjellandbruket i alle fylkene. Her kan det også være naturlig å søke samarbeid utover våre fire fylker.

Mer konkret ønsker vi følgende satsinger:

- Sette i verk og støtte tiltak som bidrar til økt volum og kvalitet i melk- og kjøttproduksjon.
- Fokus på økt kompetanse knyttet til agronomi i de grovfôrbaserte produksjonene i fjellandbruket.
- Økt fokus på kompetanse knyttet til økonomi, herunder:
 - Investeringsøkonomi, mekaniseringsøkonomi.
 - Driftsledelse og økonomistyring.
- Utvikle gode «pakker» med bedriftsrådgivning. Disse rettes mot spesialiserte produksjoner og spisses i forhold til de utfordringene disse produksjonene/bedriftene har.
- Videreutvikle og styrke kompetansen i rådgivingsapparatet.
- Videreutvikle og styrke kompetansen i næringen.
- Skape møteplasser for næringa (faglig påfyll og utvikling).
- Initiere og støtte forsknings- og utviklingsprosjekter på fagområder der vi ser det etterspørres ny kompetanse. Vi vil også prioritere at ny kunnskap kommer ut til næringen, rådgivingsapparatet m.m.

5.0 Disponering av midlene

Fylkesmennene har laget en plan for disponering av de tildelte midlene til fjellandbrukssatsingen. Denne planen er basert på signalene i oppdragsbrevet fra LMD, de ulike utfordringer og målsettinger i fylkene, våre felles målsettinger, strategier og tiltak.

Fylkesmennene ønsker å forvalte tildelte midler, 4 mill. kroner følgende måte:

	Tiltak, prosjekter m.m. Pr fylke, kr (75 %)	Fellestiltak/ Forskning og utvikling kr (20 %)	Forvaltning, kr (5 %)
Nord-Trøndelag	750 000 Se kap. 6.1	800 000 Se kap. 7	200 000 Se kap. 8
Sør-Trøndelag	750 000 Se kap. 6.2		
Hedmark	750 000 Se kap. 6,3		
Oppland	750 000 Se kap. 6.4		
Sum	3 000 000	800 000	200 000

Fylkesmennene vil i tillegg (i ulik grad) bevilge BU-midler (Utredning- og tilretteleggingsmidler) til støtte opp om satsingene i fjellandbruket.

Det er også i et mål å utløse midler fra andre aktører. Der det er hensiktsmessig og formålstjenlig vil det tilstrebes samarbeid med «fjellsatsingen» som forvaltes av Oppland fylkeskommune. Kan også være aktuelt med regionale utviklingsmidler fra fylkeskommunene og midler på tiltaksnivå fra Innovasjon Norge. Videre forventes egeninnsats fra næringen selv, samt bidrag fra kommunene osv.

Når det gjelder satsingen på forsknings- og utviklingstiltak vil det her være mulig med finansiering også fra ulike forskningsfond.

6.0 Tiltak i de ulike fylkene

I det følgende er målsettinger, strategier og tiltak i de ulike fylkene beskrevet. Dette vil bli nærmere vurdert og diskutert gjennom perioden av fylkesmennene og andre det er naturlig å samarbeide med. Tiltakene som står her er ikke absolutte, men et signal på hva vi ønsker. Det vil kontinuerlig bli jobbet med å finne fellesnevnerne å samarbeide om over fylkesgrensene, samt opp mot fjellandbruksprosjektet i Buskerud og Telemark. Hvert enkelt fylke har ansvar for å forankre tiltakene regionalt og lokalt med landbruksorganisasjoner, kommuner, fylkeskommune, Innovasjon Norge og evt. andre.

6.1 Nord-Trøndelag

I Nord Trøndelag har det i 2013 vært et forprosjekt på utvikling av landbruket i Fjellområdene. Arbeidet kom i gang og har vært drevet av Namsskogan og Røyrvik bondelag, men i tett samarbeid med aktuelle kommuner, fylkeskommunen og Fylkesmannen.

Prosjektet konkluderer med at det er interesse for satsing innen storfekjøtt- og melkeproduksjon i fjellområdet. Det er mange bønder som kan tenke seg å utvide produksjonen og som ønsker å starte med ny produksjon dersom forholdene ligger til rette for det.

Forprosjektet i Nord-Trøndelag anbefaler satsing i fjellområdet med mål om å øke investeringene innen storfekjøtt og melkeproduksjonen for å øke disse produksjonene. For å få til dette må det gjøres et mobiliseringsarbeid og det må støttes opp under kompetanseoppbygging og stimuleres til å ha et godt rådgivingsapparat og et positivt miljø.

I Nord-Trøndelag er det satt følgende konkrete mål for satsinga:

- øke verdiskapinga i Fjellandbruksregionen med 10 % på 5 år
- 20 utbygginger av driftsbygninger i regionen over fem år
- Kompetansebygging og innovasjon
- Stolte og optimistiske fjellbønder

Fjellandbrukssatsinga i Nord-Trøndelag skal skje i nært samarbeid mellom bøndene, kommunene, fylkeskommunen og Fylkesmannen. Alle de fire fjellkommunene i Nord-Trøndelag er tenkt tatt med i satsinga.

Fjellandbrukssatsinga skal også ses i sammenheng med andre satsinger i jordbruket i Nord-Trøndelag og da spesielt:

- Grovfôrprosjektet i NT starta i 2013
- Foregangsfylket økologisk melk.
- Kompetanseløft Trøndersk landbruk

6.2 Sør-Trøndelag

I Rørosregionen med Holtålen, Tydal og Røros er det behov for et løft mot den generelle volumproduksjonen som følge av små og sårbare miljøer. Pr i dag er det relativt liten investeringslyst. Målsettingen er økt melkeproduksjon og økt kjøttproduksjon på storfe og sau. Alle tiltak som bidrar mot denne målsettingen er aktuelle i et utviklingsprosjekt. Vi nevner spesielt utfordringen med å skaffe nok økologisk melk fra Rørosregionen til Rørosmeieriet. Kommunene i området har i 2013 jobbet med å forberede et utviklingsprosjekt. Vi ser det som hensiktsmessig med et felles utviklingsprosjekt sammen med fjellkommunene i Hedmark knyttet til Rørosregionen. Kommunene i området er positiv til en fellessatsing med kommunene på Hedmarksiden.

I Oppdal og Rennebu er ikke utfordringene knyttet til landbruksmiljøet like fremtredende. Men også her har kommunene i samarbeid med næringa tatt initiativ til et utviklingsprosjekt. Her ønsker man å fokusere mer på rekruttering og generell utvikling.

Koordinering med andre satsinger og forankring i Sør-Trøndelag

Det er viktig å se denne satsingen sammen med andre prosjekter i fylket. Vi kan spesielt nevne:

- Tine sitt prosjekt med strategisk rådgiving.
- Foregangsfylket økologiskmelk.
- Storfekjøttprosjektet som er planlagt startet opp i 2014.
- Kompetanseløft Trøndersk landbruk.

Det er også flere aktuelle prosjekt det er aktuelt å samarbeide med både innad i fylket og i andre fylker. Fjellandbrukssatsingen sine mål og overordna strategier er forankret i vårt Regionale landbruksforum der næringsorganisasjonene, Fylkeskommunen, Innovasjon Norge, KS og Bygdeungdomslaget er representert. Våre prioriteringer i forhold til fjellandbruket samsvarer også med Regionalt Bygdeutviklingsprogram og Regionalt næringsprogram.

6.3 Hedmark

Fjellkommunene i Hedmark er i noe ulik situasjon mht status og utvikling av volumproduksjon på melk og kjøtt. Bruk av strategier og tiltak må derfor tilpasses utfordringene vi ser i de ulike områdene. Fylkesmannen i Hedmark vil prioritere midler til følgende satsinger og tiltak i fjellandbruket:

1. Bedriftsrådgivning Hovedmålet med dette er å skape lønnsomme og fremtidsrettede produksjoner. Utvikle gode og målrettede bedriftsrådgivningspakker for målgruppene:

- Eksisterende produksjoner (melk og kjøtt)
- Utvidelser av produksjonen (melk og kjøtt)
- Nyetableringer (melk og kjøtt)

2. Kompetansetiltak (utvikle gode kompetanseutviklingstiltak/-tilbud på følgende områder (målgruppen er også rådgivningstjenesten):

- Agronomi
- Beiteressurser
- Bedriftsledelse, økonomistyring m.m.
- Mekaniseringsøkonomi
- Produksjonsstyring (management)

3. Storfekjøttproduksjon Vi ønsker økt produksjon av storfekjøtt i fjellkommunen. Bla har vi som målsetting at kalvene som produseres på melkeproduksjonsbrukene skal føres opp i fjellkommunene. Tiltakene vil relatere seg til utvidelser, oppstart og nyinvesteringer for ammekubesetninger og oppføringsenheter for kalv:

- Oppstartsrådgivning
- Bedriftsrådgivning
- Etablere fagmiljøer, «biffringer», o.l.

4. Sau

- Nyetablering/oppstart
- Utvidelse av eksisterende produksjoner

5. Melkeproduksjon

- Bedriftsrådgivning i eksisterende produksjoner
- Bedriftsrådgivning ved utvidelser

6. Bedre arrondering av grovfôrarealene Fjellandbruket i mange kommuner har en utfordring med at store deler av ressursgrunnlaget på driftsenhetene er spredt over store avstander (mange små jordstykker, store transportkostnader m.m.). Mange av driftsenhetene har også en svært stor andel leiejord. Fylkesmannen vil sammen med aktuelle aktører (bl.a Nord-Østerdal Jordskifterett) etablere et prosjekt med hovedfokus på:

- Frivillig makebytte av arealer: fremgangsmåte, prosess, etablere gode rutiner/mal m.m. for gjennomføring
- Tiltak og prosesser for økt andel eid jord

Koordinering med andre satsinger i Hedmark

Fylkesmannen i Hedmark vil i sin satsing innen Fjellandbruket se strategiene og tiltakene i sammenheng med følgende pågående prosjekter innen landbruket:

- Utviklingsprogrammet for Fjellregionen (Småfeprogrammet)
- Landbruksprosjektene i kommunene Os, Tolga, Alvdal og Tynset
- Økt satsing på økologisk melkeproduksjon i Nord-Østerdalen.
Denne satsingen vil også bli koordinert med satsingen på økologisk melkeproduksjon i Sør-Trøndelag
- Økt produksjon av storfekjøtt i Hedmark. Prosjekt settes i gang i 2014.

Forankring og samarbeid

De prioriterte satsingene innen fjellandbruket er i tråd med målsettingene og prioriteringene i Regionalt bygdeutviklingsprogram i Hedmark, og er forankret i Regionrådet for Fjellregionen. Landbruksnæringen støtter også opp om denne satsingen.

Fylkesmannen i Hedmark kan i tillegg til midlene tildelt til fjellandbruk fra LMD, bevilge BU-midler (Utrednings- og tilretteleggingsmidler) til denne satsingen.

Fylkesmannen i Hedmark vil, om det er ønskelig og hensiktsmessig, samarbeide med de andre fylkene om tiltak, metodikk, prosesser og gjennomføringer i fjellandbrukssatsingen.

6.4 Oppland

Det bør satses ut fra spesialisering basert på komparative fortrinn i de ulike fjellandbruksområdene i fylket. Dette tilsier fortsatt vektlegging av volumproduksjon i Gudbrandsdalen og at vi adresserer de spesielle strukturutfordringene i primærproduksjonen i Valdres. Dette siste ser vi som viktig ikke minst for å sikre grunnlag for å opprettholde det sterke stølsmiljøet i denne delen av fylket, et miljø som er unikt også i landssammenheng. Regionalt bygdeutviklingsprogram for Oppland, de lokalt utvikla BU-strategiene for Valdres og Nord-Gudbrandsdal samt regionale/lokale landbruksmeldinger legges til grunn.

Vi ser det som svært hensiktsmessig å benytte forskningsmiljøet ved Bioforsk. Vi tenker da ikke minst på enheten Løken i Øystre Slidre i Valdres som er den eldste forsøkgarden i landet og som ble oppretta som forsøkgard for fjellbygdene i 1918 med et særlig ansvar for landbruks- og landbrukstilknytt næringer i dal- og fjellbygder. Her arbeides det hovedsakelig med spørsmål knyttet til fagområdet grovfôr og kulturlandskap.

Bioforskprosjektet «Driftsformer for et bærekraftig landbruk i fjellbygdene» (støttet av Forskningsrådet) pågikk i perioden 2007 – 2012 og danner på mange måter basis for Bioforsks planlagte forskning på agronomi og grovfôrproduksjon i fjellområdene. For tiden pågår det relativt kortvarige prosjektet «Undersøkelser av avlingsvariasjon i fjellregionen i Sør-Norge og Nord-Norge». Men Bioforsk har klare planer om å søke forskningsrådet om et større prosjekt fra 2014, på noe av det samme temaet (det var også forelagt forskningsrådet i 2012 under navnet «Agronomic measures for increased forage production at high altitudes and latitudes» uten å nå opp den gangen). Det vil i så fall ligge til rette for å inkludere fjellområder i både Oppland og Hedmark, og for den del også andre fjellområder i landet. Det vil bli behov for lokale midler i tillegg til forskningsrådsmidler. Fjellandbruks-midlene og eventuelt lokale BU-midler til utredning og tilrettelegging ser vi derfor som mulig å kunne benytte som bidrag til lokal egenandel i denne satsingen.

Foto: Fylkesmannen i Oppland.

7.0 Forsknings- og utviklingstiltak

Fylkesmennene ønsker å sette av deler av de tildelte midlene til Forsknings- og utviklingstiltak. Fylkesmennene ser at fjellandbruket har behov for ny kunnskap på viktige fagområder, og dette er en felles utfordring for fjellandbruket i alle 4 fylkene. I 2014 ønsker vi å prioritere 800 000 kroner til dette arbeidet. Disse

midlene vil sammen med aktuelle midler fra ulike forskingsfond og andre kunne bidra til en betydelig ressurs til forskning og utvikling for landbruket i fjellområdene. Fylkesmennene ser for seg følgende forsknings- og utviklingstiltak kan settes i gang i 2014 under forutsetning av at næringa selv mener det er et behov:

1. Agronomi

- Bedre agronomi i fjellandbruket
- Klimatilpasset grovfôrproduksjon
- Ny teknologi i landbruket tilpasset et landbruk i fjellområdene

Aktuelle samarbeidsparter kan være: *Bioforsk, NLR, Fjellandbruksfylkene m. fl.*

2. Driftsbygninger for storfe

Hvordan bygge kostnadseffektive driftsbygninger for storfe (kjøttproduksjon) som i stor grad i varetar god dyrehelse og god dyrevelferd

Aktuelle samarbeidsparter kan være: *NLR, NVH, UMB, Amimalia, NILF, Fjellandbruksfylkene m. fl.*

Dersom omfanget av fellesprosjekter blir mindre enn planlagt vil midlene fordeles til hvert enkelt fylke, evt. forskyves over til neste år om man finner det hensiktsmessig. Det vil sannsynligvis også bli fellesprosjekter mellom 2 eller flere fylker som finansieres av de midlene vi fordeler til hvert enkelt fylke.

8.0 Administrering/forvaltning av midlene

Inntil 200 000 kroner avsettes til samlinger mellom fylkesmannsembetene og evt. andre relevante aktører etter behov for samordning og erfaringsutveksling. Ressurser til administrasjon og oppfølging av ordningen vil også bli belastet denne delen av midlene.

Ordningen styres av en styringsgruppe bestående av landbruksdirektørene i de fire fylkene. Denne styringsgruppen tar stilling til videre hensiktsmessig organisering av dette arbeidet. Nærmere retningslinjer og detaljer knyttet til utlysning, forvaltning, saksbehandling, rapportering og evaluering vil bli utarbeidet når tildelingsbrevet til fylkesmennene for 2014 er mottatt.

9.0 Vedlegg

9.1 Kommuner i fjellsatsingen

Oversikt utsendt fra LMD basert på Østlandsforskning sin definisjon. I tillegg er Namsskogan tatt inn i satsingen basert på egne vurderinger i Nord-Trøndelag.

Fylke	Kommune	
Hedmark	0430 Stor-Elvdal 0432 Rendalen 0434 Engerdal 0436 Tolga	0437 Tynset 0438 Alvdal 0439 Folldal 0441 Os
Oppland	0511 Dovre 0512 Lesja 0513 Skjåk 0514 Lom 0515 Vågå 0516 Nord-Fron 0517 Sel 0519 Sør-Fron	0520 Ringebu 0521 Øyer 0522 Gausdal 0540 Sør-Aurdal 0541 Etnedal 0542 Nord-Aurdal 0543 Vestre Slidre 0544 Øystre Slidre 0545 Vang
Sør-Trøndelag	1634 Oppdal 1635 Rennebu 1640 Røros	1644 Holtålen 1665 Tydal
Nord-Trøndelag	1711 Meråker 1738 Lierne 1739 Røyrvik	1740 Namsskogan

9.2 Verdiskaping i fjellkommunene Nord-Trøndelag

Verdiskaping i jordbruket (nettoprodukt) for 2010, mill. kr						
Område	Melkeprod.	Ammekyr	Sau	Annet	Sum	Andel av NT
4 fjellkommuner	26,2	2,3	6,7	1,6	36,8	3,11 %
Nord-Tr.lag	623,8	62,6	62,0	433,3	1 181,7	100 %
Kilde: Nilf notat 2013-4						

Sør-Trøndelag

Verdiskaping i jordbruket (nettoprodukt) for 2010, mill. kr						
Område	Melkeprod.	Ammekyr	Sau	Annet	Sum	Andel av ST
Holtålen, Røros Tydal	39,3	1,5	7,1	2,0	49,9	6,30 %
Oppdal Rennebu	67,8	4,1	45,4	4,0	121,3	15,30 %
Sør-Tr.lag	544,8	39,6	102,2	106,8	793,4	100 %
Kilde: Nilf notat 2013-4						

Hedmark

Verdiskaping i jordbruket (nettoprodukt) for 2005, mill. kr						
Område	Melkeprod.	Ammekyr	Sau	Annet	Sum	Andel av HM
Nord-Østerdal	157,8	10,5	33,9	15,5	217,7	23,80 %
Stor-Elvdal og Engerdal	19,9	2,4	3,9	4,7	30,9	3,40 %
Hedmark	314,3	51,1	64,3	483,4	913,1	100 %
Kilde: Nilf notat 2012-2						

Oppland

Verdiskaping i jordbruket (nettoprodukt) for 2010, mill. kr								
Område	Melkeprod.	Ammekyr	Sau	Geit	korn/gris	Annet	Sum	Andel av Oppland
Nord-Gudbrandsdal	203,3	13,3	32,2	6,1	24,9	5,9	285,7	24,67 %
Midt Gudbrandsdal	99,2	13,3	29,6	4,2	10,1	3,9	160,3	13,84 %
Øyer og Gausdal	87,0	16,1	13,6	0,4	15,3	0,4	132,8	11,47 %
Valdres	119,5	7,5	19,5	7,0	0,8	1,0	155,3	13,41 %
Sum fjellkommuner	509,0	50,2	94,9	17,7	51,1	11,2	734,1	63,40 %
Oppland	687,8	88,4	133,9	17,8	98,1	132,2	1 158,2	100,00 %
Kilde: Nilf notat 2012-1								

9.3 Dyrehold Hedmark

Kommune	Melkekyr	Ammeku	Øvrige storfe	Sau (over 1 år)
Os	1 484	86	2 384	3 341
Tolga	1 421	81	2 335	2 266
Tynset	2 040	908	5 147	5 984
Alvdal	958	169	1 851	6 035
Folldal	786	144	1 624	5 734
Engerdal	419	16	779	346
Rendalen	403	318	1 147	2 280
Stor-Elvdal	184	467	1 010	2 514

Kilde: SLF, tall pr. 31.07.2013

9.4 Sysselsetting i fjellkommunene Nord-Trøndelag

Verdiskaping i jordbruket (nettoprodukt) for 2010 i Meråker, Lierne, Røyrvik og Namsskogan:

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted				Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012	Endring i %	2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	194	163	-16 %	8,3 %	7,3 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	91	93	2 %	3,9 %	4,2 %

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år.

I hele Nord-Trøndelag var ca 6,4 % sysselsatt i jord og skogbruk

Sør-Trøndelag

Sysselsatte primærnæringene i Holtålen, Røros og Tydal. Endring 2008 til 2012.

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted				Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012	Endring i %	2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	361	284	-21 %	7,9 %	6,5 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	8	9	13 %	0,2 %	0,2 %

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år.

Sysselsatte primærnæringene i Oppdal og Rennebu. Endring 2008 til 2012.

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted				Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012	Endring i %	2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	690	578	-16 %	15,2 %	13,2 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	11	16	45 %	0,2 %	0,4 %

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år.

Hedmark

Sysselsatte primærnæringene i de 8 Hedmarkskommunene. Endring 2008 til 2012.

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted			Endring i %	Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012		2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	1 286	1 032	-20 %	14,0 %	11,6 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	171	142	-17 %	1,9 %	1,6 %

Kilde: SSB –Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 – 74 år.

Oppland

Sysselsatte primærnæringene i de 11 Gudbrandsdalskommunene. Endring 2008 til 2012.

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted			Endring i %	Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012		2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	2 437	2 054	-16 %	12,2 %	10,7 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	137	157	15 %	0,7 %	0,8 %

Kilde: SSB –Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 – 74 år.

Sysselsatte primærnæringene i de 6 Valdreskommunene. Endring 2008 til 2012.

Kilde: SSB - Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 - 74 år etter arbeidssted			Endring i %	Andel av alle sysselsatte	
	2008	2012		2008	2012
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	835	694	-17 %	9,1 %	7,9 %
Skogbruk og tilhørende tjenester	148	144	-3 %	1,6 %	1,6 %

Kilde: SSB –Sysselsatte etter hovednæring i alderen 15 – 74 år.